

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר** ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה החשובה הודפת צדקה וחסד
מרת **ורדה שניצר** ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

י"ו ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

מסכת יבמות ל"ו - מ"ב ♦ עדויות ה', ו' - ר', ג'

בס"ד, ט"ז חשון תשע"ה

גליון מס' 807

השבוע בגליון

- ♦ כהן שאינו מבין את מילות ברכת הכהנים
- ♦ מצווה וענף מצווה וההבדל ביניהם
- ♦ אין כופים על השוחט לכסות את הדם
- ♦ 'מאמר' - על שום מה?

- ♦ חלב אם 'ארסי' והכרעת האקדמיה בפראג
- ♦ תינוק שאינו יונק, רשאית אמו להנשא?
- ♦ אלו אמירות נאמרות גם בלא הבנה?
- ♦ האם הזקנים צריכים להבין את פסוקי עגלה ערופה?

דבר העורך

בית החלומות

הוא התקבל לעבודה ללא כל רקע. שנים רבות אחר כך עוד היה בעל הבית נהנה להזכר באותו "יום רביעי בר-המזל" כפי שנהג לכנותו, עת נכנס לחצר המפעל בחור צעיר, תרמיל נוודים על שכמו ומבט של מוכן-לעשות-הכל מרצד בעיניו.

בחצר הקטנה של המפעל נערמו גזרי עץ, הסדר הקפדני בלט לעין ומשך את תשומת לבו. בחצר זו שרר נקיון מרהיב בניגוד למקומות עבודה אחרים, בהם בחצר המפעל שררה אנדרלמוסיה-מה, חביות נערמו זו על גבי זו ושיירי פסולת העלו חלודה וירוקת. ערוגות פרחים תחמו את החצר ובתוכן היה הכל ברור, כל דבר על מקומו עומד. לימים סיפר כי החלטתו לעבוד במפעל זה התקבלה עוד לפני שידע מה טיבו ומה מייצרים בו.

במשרדו הצנוע הסכים המנהל לקבלו לתקופת נסיון, בה ינסה לרכוש ידע בבנייה מעץ. המפעל אינו מתיימר לפנות אל השוק הרחב, הסביר המנהל והיוזם, מלכתחילה אנו פונים לקהל יעד צר, אנשים המוכנים לשלם כסף רב עבור אותו מוצר, ובלבד שיהיה עשוי מעץ.

הם שוטטו בתחומי המפעל והוא נדהם לגלות מברשות שיניים מעץ מלא, ספרים שכריכתם עץ בוהק ועוד כהנה וכהנה. הכל לפי הזמנה מראש, הבהיר המנהל וחתם את הסיוור במשנת חייו: מי שאוהב עץ - אוהב עץ.

והוא אהב עץ וגם העץ אהב אותו. הוא למד איך לטפח אותו, להביא לידי ביטוי את הצדדים המרהיבים שבו, והעץ החזיר לו, הגמיש עצמו לקראתו ותוך כדי התבוננות בתהליכים העוברים על העץ היה מוחו הקודח מעלה רעיונות חדשים ומעניינים אותם פרש בפני בעל המפעל.

כעבור תקופה לא ארוכה המפעל שינה את פניו בהסכמתו ובעידודו של המנהל, שתל מיודענו עצים רכים ביד אוהבת סביבות המפעל, גידל אותם ועקב אחריהם יום יום, ופעמים פעמיים ביום, תוך כדי לימוד תכונות העצים לסוגיהם. הדברים הגיעו לידי כך, שבעל המפעל התחייב לו כי לעולם לא יגזמו את העצים ששתל ולא ינסור מהם ענפים.

עשר שנים חלפו והמפעל הראשוני היה מעין סניף של המחלקה הענקית שהוא הקים במסגרת המפעל. מיצור כלי עץ קטנים הוא פנה לבניית בתים מעץ. הוא ראה בכך הגשמת חלום שלא היה אמור להיות ממומש. עם גידוד פועליו היה מתייצב בחלקת

דף לו/ב, מב/א ומינקת חבירו

חלב אם 'ארסי' והכרעת האקדמיה בפראג

חכמים תקנו שמניקה לא תנשא עד מלאת שנתיים ימים לעוללה, שכן קיים חשש שתתעבר ויתעכר חלבה עד שלא יהא ראוי, והבעל לא יקפיד להבריאה, לפי שהתינוק הזקוק לחלב אינו בנו.

תינוק שאינו יונק, רשאית אמו להנשא? הלכה זו נפסקה בשולחן ערוך (אה"ע"ו סימן י"ג). ברם, ישנם מקרים בודדים שאינם כלולים בתקנה זו. בתשובות רבותינו במאות השנים האחרונות, אנו מוצאים כי עסקו רבות בהלכה זו ובגדריה. בטרם נתמקד באחד המקרים, נקדים את דברי הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה אה"ע"ו ח"ב סימן ח) המבהיר, כי הלכה זו היא תקנת חכמים קבועה, וטענה כי בפועל התינוק אינו יונק מאמו, אין בה ממש, כי כל אשה ותינוק כלולים בתקנת חכמים, שכידוע "לא פלוג" חכמים בתקנתם [ועיי"ש שבמקום שאכן קיים חשש סכנה, הדבר חמור יותר]. רק מקרים יוצאי דופן אינם כלולים בתקנת חכמים, ולפיכך דנו רבות הפוסקים במקרים חריגים. לפנינו אחד מהם.

התינוקות שנפטרו ואחיהם שנותרו: דיון הלכתי סוער התעורר לפני שנים רבות, כאשר אשה בשם הנדל בת ר' יוסף מטטהגאין התאלמנה מבעלה וחפצה להנשא לאחר. מרת הנדל שיכלה את שלשת בניה הראשונים בינקותם ולהשערות הרופאים חלבה הוא שגרם לכך בהיותו מקולקל, 'ארסי' בלשונם. אכן, לאחר שלשה אלה ילדה ארבעה ילדים נוספים, שלא הניקתם, והללו בריאים ושלמים היו. לקטן שבהם לא מלאו שנתיים בעת שביקשה לשוב ולהנשא, והנידון שעלה הוא, אם גם במקרה זה קיימת תקנת חז"ל, או שמא הואיל ובלאו הכי אינה מניקה, רשאית היא להנשא.

גדולים וחכמים נדרשו לעניין. "נראה לעניות דעתי ברור" מכריע החכם צבי (שו"ת, סימן ס"ד), "דאשה זו מותרת לינשא תוך כ"ד חודשים". אין גם לחשוש כי מכאן יבואו לטעות להתיר במקרים אחרים, לפי שמאורע זה נדיר ולא יטעו ללמוד ממנו (שם סימן ס"ו).

פוסקים נוספים הצטרפו להיתרו בנמקם כי אי אפשר לאסור עליה דבר והיפוכו; אם תרצה להאכילו - נאסור זאת עליה בכל תוקף, פיקוח נפש! אם תרצה להנשא, נאסור זאת עליה, כדי שתוכל להניק את בנה?! לא יתכן הדבר (עיין אוצר הפוסקים יג-א עמ' 174).

מעניין לציין, כי כנגד המתירים עמד כחומה בצורה רבי אברהם ברוידא מפראג, שאת טענותיו טרח החכם צבי לדחות אחת לאחת, ובאותו מעשה הוכרע כדעת החכם צבי והיא נישאה במזל טוב (עיין כאריכות באוצה"פ שם).

שנים לאחר אותו מעשה הובאה שאלה דומה לפני רבי יהונתן אייבשיץ, תלמידו של רבי אברהם ברוידא. רבי עקיבא איגר, סבו של רבי עקיבא איגר היותר נודע [רבה של פוזנא], הוא ששיגר אליו את השאלה הבאה: רופא קבע שאשתו אינה יכולה להניק, וכי אם תניק היא עלולה

לעילוי נשמת

מרת **טובה בורנשטיין** ע"ה ב"ר משה אליעזר ז"ל

נלב"ע כ' בחשון תשנ"ב **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

לחלות בשחפת, כפי שאירע לאחותה הבכירה שמתה מחולייה זה לאחר שהניקה. לאחר מכן מת הרופא והותיר את אשתו עם תינוק וגם זו חפצה להנשא לאחר.

רבי יהונתן הורה כי היא רשאית להנשא ובתוך הדברים הוא מספר, כי במאורע הקודם, בו הורה רבו לאסור, היה הדבר תמוה ביותר אף בעיני תלמידי המובהקים, ורק לאחר מכן הוא עמד על דעת רבו, שנימוקו היה כי לא יתכן שחלבה של אשה בריאה יהיה מסוכן לתינוק. רבי יהונתן מספר, כי גם הציע את הדברים לפני "האקדמי בפראג" והם הסכימו עמו (תשובת רבי יהונתן בסוף ספרו בני אהובה).

דף לט/ב אי צבית ליבם יבם

אלו אמירות נאמרות גם בלא הבנה?

סדר החליצה כולל גם 'קריאה'. היבמה אומרת את הפסוק (דברים כה/ז): "מֵאֵן יִבְמִי לְהִקָּים לְאֶחָיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אֶבְיָה יְבָמִי", והיבם עונה לעומתה מפסוק נוסף בפרשת החליצה: "לֹא תִפְצְּתִי לְקַחְתָּה".

על אודות אמירות אלו נפסק בשולחן ערוך (אהע"ז סימן קס"ט סדר חליצה סעיף ג'): "צריך שיבין היבם דברי היבמה ומה הוא משיב". בביאורו מציין הגר"א (ס"ק ל"ט), כי מקור הדברים הוא מגמרתנו העוסקת בנוסח "גט חליצה". גט חליצה הוא שטר שכותבים ליבמה שקיימה מצוות חליצה, שיהא בידה כראייה כי קיימה חליצה ורשאית היא להנשא. הגמרא אומרת שבגט החליצה כותבים, בין היתר, כי בית הדין אמר ליבם "ואי צבית לייבם - יבם...". היינו: אם חפצת לייבמה - יבם! ואם לאו, הגש את רגליך וכו'.

לשם מה יש לציין בגט החליצה שהסבירו ליבם את פשר התהליך? די בכך שיצינו כי היבמה חלצה את נעלו מעל רגלה ובכך התקיימה המצווה? הרי לנו, כי עליו להבין את אשר הוא דובר ואמירת הפסוקים בלא הבנה, אין לה כל תועלת.

האם הזקנים צריכים להבין את פסוקי עגלה ערופה? הגר"ח קנייבסקי שליט"א, מלבן בספרו נחל איתן את דיני עגלה ערופה, במהלך פריסתם הוא מתחבט אם הזקנים האומרים "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו...", צריכים להבין את פשר הפסוקים. מחד, נפסק להלכה לגבי קריאת שמע, תפילות, ברכות קידוש וברכת המזון, כי בדיעבד יוצאים ידי חובה גם ללא הבנת פירוש המילים [למעט פסוק ראשון של קריאת שמע וברכה ראשונה בשמונה עשרה] (ראה שער הציון סימן קצ"ג אות ג). מאידך, בפסוקי מצוות חליצה אנו נוכחים לדעת כי עליהם להיות ברורים וידועים לאמרם.

בין אמירה לעצמו לבין אמירה לאחרים: החילוק, לדעתו, פשוט וברור. יש להבחין בין אמירה הנאמרת בין אדם לעצמו, הוא כלפי קונו בלבד, לבין זו הנאמרת לאזני אחרים גם כן. כאשר התורה ציוותה רק לומר פסוקים, די באמירתם בלבד. לא כן כאשר התורה ציוותה לאמרם לאחרים, הרי הציווי אינו לאמרם בלבד, אלא לדברם באזני אחרים, לשוחח עמם ולהעביר להם את המידע הטמון בהם. מובן מאליו, כי אי אפשר לדבר בלא שהדובר עצמו יבין את אשר פיו ממלל.

קריאת שמע, ברכות, תפילות, קידוש, הבדלה, ברכת המזון כל אלו ודומיהם נאמרים להקב"ה בלבד. לכן, בדיעבד, גם מי שאינו מבין את שאומר, יוצא ידי חובתו ובלבד שמבין ויודע כי הוא מברך כעת את הקב"ה על עניין מסוים, מזון וכדומה. לעומת זאת, האמירות בחליצה אינן אמירת פסוקים בעלמא, אלא שיחה בינה לבין הזקנים, כי מאן יבמה להקים שם לאחיו, וכן היבם אומר להם לא חפצתי לקחתה. בלא הבנה אין כאן שיחה כלל.

כלל זה משליך לגבי אמירות רבות נוספות שלא פירשו בהן הפוסקים אם הבנתן חשובה ומעכבת אם לאו. האמירה שבעריפת עגלה, שהיא נאמרת לשמים בלבד, אינה זקוקה להבנת הדברים על ידי האומרים. כמו כן וידוי מעשר. מאידך האמירות שבפרשת סוטה, כאשר הכהן מקריא לאשה פסוקים אחדים ומשביע אותה, צריכות להיות מובנות לכהן ולאשה, שכן, אינן אמירות בעלמא אלא דיבורים ביניהם.

כהן שאינו מבין את מילות ברכת כהנים: מה בדבר ברכת כהנים? בפשוטם של דברים, לפי האמור, כהן האומר ברכת כהנים ואינו מבין את משמעות דבריו - כאילו לא אמר כלל, שכן האמירות נאמרות אל המתפללים ולאוזניהם. אך הגר"ח קנייבסקי מעיר, כי נראה שאין הדבר כן, מאחר שלא הוזכר בשולחן ערוך דין זה, הנוגע להלכה למעשה, והוא הרי חשוב ביותר - על כרחך שאין ברכת כהנים נאמרת לאזני המתפללים. אכן, ראייה ברורה לדבר: מניין שכולו כהנים - כל המתפללים עולים לדוכן ומברכים "ברכת כהנים". איש אינו שומע, ומכל מקום הם מברכים "לעם שבשדות". הרי שאין הברכה נאמרת 'למישהו' מסויים. נכון, אמנם, שיש לומר בקול רם, כאדם האומר לחבירו, אולם אין צורך שמישהו אכן ישמע, כאמור. צורת הברכה היא באופן זה אולם

הקרקע של עתיר נכסים, משרטט את תוכניותיו ומפליא לעשות בלהטוטיו עם העץ. אחד הבתים שבנה הפך לאתר עלייה לרגל, לאחר שהתפרסם בכך שמדרגות העץ המובילות אליו מתחתית ההר, נראות חלק מן הגדר המרהיבה המקיפה את הבית, עד שנדמה כאילו הבית עומד על רגל אחת. לא היתה זו יצירתו היחידה. כחלוף שנים קיטטו חיטובי המרהיבים ששולבו בתוכניותיו המיוחדות, חלקות אדמה שונות בחבל הארץ ואף מחוצה לו.

יצירה אחת היה עתיד לעשות, שכמוה לא תהיה. **גוו** הכפוף שיווה לו מראה של גזע מזדקן הרוכן אל מקור חיותו. ידיו אותתו לו כי לא עוד זמן רב יאותו לעמוד כנועות וצייתניות למשמע פקודותיו, כדי לשוות צללית לחריט עץ. רגליו הביעו התנגדות מה להעלותו למרומי גזעו של עץ כדי לבדוק את צמרתו, ועיניו העייפות ביצעו משימות קצרות בזמן ארוך. כל המערכות היו בריאות אך עייפות. **מנהל** המפעל, ישיש בפני עצמו, זימנו למשרדו ביום מן הימים והציע לו לבנות את "הבית האחרון והיפה מכולם". אמניד לרשותן את המייטב שבמייטב. לא תחסוך בחומרים. פועלים רבים ככל שתדרוש יעמדו הכן לפקודתך והעצים היקרים ביותר יהיו נכונים לגדוד מסוריך. בחזית הבית ימוקם שלט מרהיב: "בית זה הוקם על ידי...".

ההתלהבות הפיחה בו רוח נעורים. בו ביום פטט על אתר הבנייה ודימה עצמו לנפוליאון במערכתו האחרונה. מאה ושבעים עצי דקל נשתלו למחרת סביבות המתחם, כדי שיצמחו לתפארה ויהיו אחד מסמליו של בית העץ האחד והיחודי.

בבית העץ הזה לא השתמשו אפילו במסמרי ברזל. מכונה מיוחדת שפיתח עבור המשימה, יצרה מסמרי עץ וברגי עץ חזקים ומחושלים. הבית התפרסם על פני שטח נרחב, ולמעט הזוגיות שבחלונותיו לא היה בו מרכיב זר. רק עץ. במחווה של ידידות למטיב, חרט על אוזן הבית: "מי שאוהב עץ - אוהב עץ".

מסיבת הפרידה שתוכננה עבורו לא התקיימה כמתוכנן. הפועלים הוותיקים שהתכנסו יחד, חרגו מן התוכנית הקפדנית שהוכנה על ידי מארגנים מקצועיים, יצאו אל הרבת המפעל, טפחו זה על כתף זה, טפחו זה על השלמה ונחמה משמשות בהן בעירובייה והעלו זכרונות מימים עברו. בינות גזירי העץ שלף בעל המפעל צרוו מפתחות, ולקול תשואות הנוכחים העבירו לידיו והפטיה, "מה שבנית - שלך הוא!".

★ ★ ★

אני מרגיש אותו דבר, שח בהתרגשות לומד דף היומי. הקדוש ברוך הוא הכניס אותי למפעל שלו, הסכים לקבל אותי כפועל, הוא מעסיק אותי, מפרנס אותי ואת בני ביתי ונותן לנו משכורת הגונה, ובניגוד לאותו פועל, אני כבר היום יודע, שאחרי הכל יגידו לי: כל מה שעשית - בשבילך עשית. הוא קיבל בית אחד מתוך מאות בתים שבנה, ואני אקבל את כל מה שאעשה בכל ימי חיי. **ריבונו** של עולם, תודה רבה!

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף לו/א נפק דק ואשכח

יצא לעיין בסתר

בגמרא נאמר, כי רבי אלעזר ביקש לבדוק אם הלכה מסויימת נמצאת במשניות, ו"נפק דק ואשכח" = יצא דקדק ומצא, כי אכן נמצאת הלכה זו.

הליכין "נפק" - יצא?

הפירוש הרווח הוא, כי זהו ביטוי סמלי ואינו מעיד על יציאה פיזית ממקום כל שהוא.

אינה זקוקה להגיע בפועל לאזני אדם, וממילא גם אין צורך שהכהן יבין את דבריו. הרי היא כשאר ברכות ותפילות שגם ללא הבנה יצא האומן ידי חובתו (שם, סימן ט"ו סעיף ב' ס"ק י').

מעניין לציין, כי בהבאת ביכורים, יש מקום לומר כי חלק מן האמירות צריך האומר להבין וחלקן לא. שהנה, תחילה הוא מביא את הביכורים ואומר לכהן: "הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לְה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשַׁבַע ה' לְאַבְתָּיִנוּ לָתֶת לָנוּ". זו אמירה המופנית אל הכהן ועל האומרה להבינה. לאחר מכן אומר מביא הביכורים: "אֲרַמִּי אֲבֹד אָבִי וַיִּרְדַּד מִצְרַיִמָּה וַיַּגֵּר שָׁם בְּמַתִּי מֵעֵט...". אמירה זו היא בינו לבין עצמו ואינה מופנית לאיש. אותה אינו חייב להבין (דרך אמונה, הלכות ביכורים פרק ג' הלכה י', ביאור ההלכה ד"ה "ואין קורין". אולם עיי"ש בשעה"צ אות פ"ג שכתב: "ויתכן שאין מעכב שיאמר דוקא לכהן וצ"ע". וכן בד"א סתם, כי אין צריך להבין פירוש המילים).

דף לט/א עליך מצוה או חלוץ או ייבם

מצווה ו'ענף מצווה' וההבדל ביניהם

בגמרתנו מבואר, כי אם הנפטר בלא בנים הותר אחריו אחים אחדים, שכולם ראויים ליבם את האלמנה, "מצווה בגדול לייבם" - מצווה לכתחילה שהאח הגדול ייבם. לא רצה הגדול לייבם - הגדול שאחריו מייבם וכן על זה הדרך עד הקטן שבאחים. אם לא רצו לייבם "חוזרין אצל גדול ואומרים לו - עליך מצווה! או חלוץ או יבם".

להלכה, גם במצוות חליצה - מצווה לכתחילה שהיבמה תחלוץ לגדול. אולם, הגמרא מבארת, כי אם אינו חפץ לחלוץ, מחזרים אחר האחים האחרים שיחלצו, ואם גם לחלוץ אינם חפצים, כופים את הגדול לחלוץ.

מדוע אין כופים את הגדול? ברור שיש צורך לכפות על ביצוע מצוות החליצה, שהרי היבמה ממתנה לחליצה, כי בלעדיה אינה יכולה להנשא לשוק. השאלה שיש לברר היא, הן הסיבה לכפיית הגדול דווקא היא מפני שעליו מוטלת המצווה לכתחילה. מדוע, איפוא, אין כופים אותו מיד לחלוץ, אלא רק לאחר שגם אחיו ממאנים לחלוץ שבים אליו וכופים אותו? הרי בית דין כופה על קיום המצוות! אדם המסרב לקיים מצוות לולב, בית דין כופים אותו עד שיאמר רוצה אני, ומדוע אין כופים את הבכור המסרב לקיים 'מצווה בגדול שבאחים'?

אין כופים על 'ענף מצווה': מכאן הסיק בעל בית אדם, כי בית דין כופים על מצוות אך לא על "ענפי מצוות", תוך שהוא מגדיר כי על בית הדין מוטל לכפות את קיומן של תרי"ג המצוות, אך כפייתם מוגבלת למצוות עצמן ולא לתוספות של המצווה, ובלשונו, "ענף מצווה". וכגון, מצוות הגדול לחלוץ ליבמה. המצווה יכולה להתקיים על ידי כל האחים, אך לכתחילה מצווה בגדול. כלומר, המצווה היא שהיבמה תחלוץ לאחד מן האחים, ו'ענף' של המצווה קובע, כי לכתחילה תחלוץ היבמה לגדול. אם זה מסרב, ואח אחר מוכן לחלוץ, אין לכפות את הגדול לקיים את הענף; הסניף, שהרי עיקר המצווה מתקיימת. רק אם כל האחים מסרבים לקיים מצוות חליצה, יש לכפות מי מהם כדי שלא תתבטל המצווה, ואז כופים כבר את הגדול.

אין כופים על השוחט לכסות את הדם: נידון זה נוגע למצוות נוספות, כגון, מצוות כיסוי הדם; אף על פי שלכתחילה מצווה על השוחט עצמו לכסות את הדם, לא ניתן לכפותו לקיים את המצווה, כי אף אם יכסה אחר את הדם תתקיים המצווה, ואין כופים אלא אם אין אדם אחר היכול לכסות ובלא הכפייה תתבטל המצווה. כמו כן, אדם היודע למול ובכל זאת ממאן לקיים בעצמו את מילת בנו, אין כופים את האב למולו אם יש מוהל המוכן לקיים את המצווה, שכן, עיקר המצווה היא שהבן יהיה מהול, ו'ענף' המצווה הורתה התורה שהאב יהיה זה שיקיים את המצווה [ראוי לציין, כי בכיבוד אחרים במצוות כיסוי הדם, קיים נידון ענף בפוסקים ולדעת התבואות שור הדבר מותר. במאמר זה התייחסנו לדעת הבינת אדם].

דף מא/א ועשה בה מופנה מאמר

'מאמר' - על שום מה?

מדין תורה מצוות היבום מתקיימת בביאה, לא בכסף ולא בשטר, כאפשרויות הנוספות שבקידושין רגילים. ברם, תקנו חכמים שבטרם היבום יקדש היבם את היבמה בכסף או בשטר. קידושין אלה מכונים "מאמר" בלשון חז"ל. במאמר שלפנינו נעמוד על פשרו של כינוי זה.

מאמר חכמים: בשולחן ערוך (אה"ע"ז סימן ק"ע סעיף א') מובאת הגהה המפרשת, כי "מאמר" מלשון 'מאמר חכמים': "פירוש, יבמה נקנית מדאורייתא בביאה, לא זולת, וחכמים תקנו שיקדשנה תחלה, וזהו הנקרא מאמר, פירוש: מאמר חכמים".

ברם, פירוש מרתק מבואר במגדים חדשים (לברכות ט"א): כי בזמנם המשניות לא נכתבו עלי ספר, אך היו 'מגילות סתרים' אותן כתבו במהלך הדורות, ראשי בתי הדין, או נביאים, שרשמו לעצמם את "זכרון השמועות" ששמעו מרבותיהם ולימדו בעל פה לרבים, וכמו כן כתבו בהן את הדינים שחידשו החכמים בהסכמת הסנהדרין שבכל דור. **רשימות** אלו כונו "מגילות סתרים", מפני שנהגו להצניען. יצא, איפוא, החכם מביית המדרש, כדי לעיין בסתרי באותן מגילות... (ביאור אגדות).

דף לו/ב לא ישא אדם... ומינקת חברו

תבש"ל ימים

הגמרא מביאה את תקנת חז"ל, שלא ישא אדם אשה מניקה, שמא יתעכר חלבה ובעלה השני לא ידאג להברותה לפי שעוללה אינו בנו. משך הזמן שבו עליה להמנע מנישואין הוא שנתיים ויומיים בדיוק, "ארבעה ועשרים חודש, חוץ מיום שנוול בו ומיום שתתארס בו" (רמב"ם הלכות גירושין פרק י"א הלכה כ"ו).

רמז נפלא כתבו הגאונים על פרק זמן זה: "לא תבשל גדי בחלב אמו", אין לעקור את הולד מאמו עד תבש"ל ימים - 732, שהם שנתיים (365 ימות שנת חמה 2 X) ועוד יומיים, כמבואר בגמרא (אוצר הגאונים מ"ג/א).

דף לז/א עשרה יוחסין עלו מבבל

עשרה יוחסין

המהרש"ם (בקידושין ט"א) מבאר כי אין עשרה אלו מספר מקרי, אלא יש בו משמעות פנימית: עשר דרגות היוחסין שיש בעם ישראל הן כנגד מספר הקדושות שיש בעולם, שאף הוא נמנה בעשר - "עשר קדושות הן" מארץ ישראל עד קודש הקדשים.

עשרה יוחסין כנגד עשר קדושות, הוא אומר, עשר דרגות בצבא מטה נגד עשר בצבא מעלה.

דף לט/ב מצות חליצה קודמת

הרצון הפנימי

תמה רבי אברהם מרדכי מגור זצ"ל: כיצד כופין אדם לחלוץ ולאמר בעת החליצה "לא חפצתי לקחתה", הלא שקר הוא דובר! **ברם,** כבר כתב הרמב"ם שרצונו האמיתי של היהודי הוא לעשות רצון ה' ורק שאור שבעיסה מעכב. יפה הוא אומר לא חפצתי לקחתה, שכן, בפנימיותו, זהו רצונו...

דף לט/ב אכשור דרי (בתמיה - רש"י)

למה הדורות מתמעטים והולכים?

וכי לא יתכן שיוכשר הדור הבא משלפניו? תמה רבי ירוחם ממיר. חזר ויישב: אכן! אי אפשר! כל חטא מזהם את חללו של עולם, כך שלא יתכן כלל שדור מאוחר טוב יהיה מן המוקדם לו... (דעת תורה א/צח).

לעילוי נשמת

הר"ר **מאיר וסרצוג** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ' בחשוון תשל"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יוסף דוד לנדאו** ז"ל

ב"ר יעקב שמעון ז"ל נלב"ע כ' בחשוון תשל"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **אפרים ברנד** וזוג' מרת **חווה** שיחיו - גבעתיים

לכאורה, בהסבר זה קיים קושי מסויים, מפני שרוב הראשונים סוברים, כי לדעת בית שמאי קידושי מאמר קונים מן התורה (ראה בסוגיא בדף כט/א ובתוספות ובראשונים), וגם לדעת הסוברים כי אפילו לבית שמאי מאמר אינו קונה לחלוטין ואינו משלים פעולה כקידושין, אך אין מי בראשונים שאינו מודה כי לבית שמאי פועל המאמר מן התורה. מדוע, איפוא, הוא מכונה "מאמר"? יש מסבירים, כי לפי בית שמאי הכינוי 'מאמר' בא על שם שחז"ל תקנו לעשותו לפני הייבום. לאמר, אכן הוא מן התורה, אך חובת קיומו היא מדרבנן (ראה גם מורשת משה יבמות עמוד תקט).

פירוש הזהה בדרכו לפירוש הקודם מובא בספר "קובץ", ממפרשי הרמב"ם, (נדפס בסוף ספרי משנה תורה לרמב"ם): קידושין אלו שמדרבנן הם, נקראים מאמר על שם שאינם תקפים מן התורה ומדין תורה הם כדיבור בעלמא, חסרי אחיזה ותוקף ("קובץ" הלכות יבום וחליצה פרק ב' הלכה א). פירוש זה הולם את שיטת בית הלל בלבד, כי לדעת בית שמאי אין כל עילה לכנותם 'מאמר', שהרי הם תקפים מן התורה.

אף רבי יום טוב ליפמן היר, בעל תוספות יום טוב (במסכתנו בתחילת פ"ב), נזקק לבאר את פשר הכינוי 'מאמר', והוא מפרש, כי הן קיים הבדל יסודי בין ייבום לבין קידושין, גם רגילים. מצוות יבום מתקיימת גם בלא כוונה כל שהיא, אפילו יבום בשוגג קונה. לעומת זאת, קידושין אינם חלים ללא אמירה בין האיש והאשה, כי לשם קידושין נותן לה הכסף או השטר, ולכל הפחות עליהם להיות "עסוקים באותו עניין", היינו, שיהיה ברור לשניהם כי לשם קידושין עושה כן. זהו שבאו להדגיש בקידושי יבמה, כי לעומת היבום, הרי קידושיה זקוקים ל'מאמר', אמירה, הבהרה וכוונה.

אולם יש שהוסיפו ופירשו שבקידושי יבמה, ב'מאמר', אכן יש דין אמירה מיוחד: לדעת רש"י על היבם לומר: "הרי את מקודשת לי במאמר יבמין", כלומר, עליו לקדש כשהוא מדגיש במפורש שהכוונה לקידושי יבם את יבמתו ולא לקידושין רגילים (ראה "ערוך לנר" נב/א שדייק כן מרש"י שם, אך כתב ששאר הפוסקים חולקים על כך ותמה על הבית שמואל סימן קס"ו סעיף ב' שהביא דברי רש"י בסתמא). לפיכך נקראין 'מאמר' כי אכן יש בהם אמירה מיוחדת (ראה מורשת משה, שם).

ומעניין לעניין - את הפוסקים (דברים כו/ז-יח) "את ה' הַאֲמַרְתָּ הַיּוֹם... וְהָאֲמַרְתָּ הַיּוֹם" יש שפירשו מלשון קניין אירוסין, שהכוונה לקשר אירוסין, כביכול, בין הקב"ה לישראל, וכדברי הכתוב "וארשתיק לי לעולם", שכן, מאמר פירושו קניין אירוסין (ראה תורה תמימה דברים שם אות פ"ב).

דף מב/א גר וגירות צריכין להמתין ג' חדשים
מדוע יצחק אבינו נולד לאחר שנה?
 אכן, אמר בעל האמרי אמת זצ"ל, כאשר נימול אברהם והתבשר על לידת יצחק נאמר שיהיה זה "למועד הזה לשנה האחרת", שנה תמימה. מדוע? מפני שאחר שנימול והפך לגר יש להמתין מלבד תשעת ירחי הלידה עוד שלשה חדשי הבחנה כמבואר כאן...

"התחברתי והרגשתי את מתיקות התורה"

בדרך, בבית, בעבודה,
24 שעות ביממה
 מתחברים לשיעור
 המרתק

להאזנה חייגו:

073-2951342

למסכת הנלמדת הקישו 1

בעלות שיחה רגילה

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר
 בכל יום משנה אחת
 הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו:
1-700-500-151

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

